

โรคปากและเท้าเปื่อย FMD (Foot and Mouth Disease)

เรียบเรียงโดย สพ.ญ.พิไลพร เจริญวรรณ

โรคปากและเท้าเปื่อย หรือ FMD (Foot and Mouth Disease) เป็นโรคระบาดที่ร้ายแรง ติดต่อกันง่าย และระบาดรวดเร็วในสัตว์กบคู่ทุกชนิด ได้แก่ โค กระบือ สุกร แพะ แกะ กวาง ช้าง อูฐ เป็นต้น สาเหตุเกิดจากเชื้อไวรัส ซึ่งปัจจุบันมีอยู่ 7 ไทป์ ดังนี้ ไทป์ A, O, C, SAT 1, SAT 2, SAT 3 และ Asia 1 สำหรับในประเทศไทยพบอยู่ 3 ไทป์ คือ ไทป์ A, O และ Asia 1 เชื้อทั้ง 3 ไทป์นี้ จะทำให้สัตว์ป่วยแสดงอาการเหมือนกัน แต่ไม่สามารถสร้างภูมิคุ้มกันต่างไทป์ได้ เช่น สัตว์ที่มีภูมิคุ้มกันต่อโรคไทป์ O ก็ไม่สามารถกันโรคที่เกิดจากไทป์ A ได้ ดังนั้นหากมีโรคระบาด ไทป์ A หรือ Asia 1 สัตว์ก็อาจจะติดโรคได้

การติดต่อของโรคจากสัตว์สู่สัตว์

โรคนี้สามารถติดต่อจากสัตว์สู่สัตว์ได้ทั้งทางตรง และทางอ้อม อีกทั้งยังแพร่ระบาด ได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง โดยเฉพาะกับสัตว์ ที่ไม่มีการฉีดวัคซีนป้องกันโรค จะติดโรคจากสัตว์ที่ป่วยได้โดยง่าย

1. การได้รับเชื้อที่ปนเปื้อนมากับยานพาหนะที่ใช้ในการบรรทุกสัตว์ คน เสื้อผ้า รองเท้า สัตว์เลี้ยง อาหาร หรือผลิตภัณฑ์จากสัตว์รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ภายในคอกสัตว์
2. การสัมผัสจากสัตว์ป่วยโดยตรง หรือ สิ่งขับถ่ายจากสัตว์ป่วยเช่น น้ำนม น้ำลาย ปัสสาวะ อุจจาระ ของเหลวจากตุ่มใส สัตว์ป่วยสามารถขับไวรัสออกมาได้แม้จะไม่แสดงอาการป่วย หรือ อยู่ในระยะฟักตัวของโรค สำหรับสัตว์ที่มีการฉีดวัคซีน ป้องกันไว้แล้วเมื่อไวรัสติดต่อเข้าไป จะไม่มีผลทำให้สัตว์แสดงอาการของโรค แต่สัตว์ตัวนั้นจะมีเชื้ออยู่ในตัวซึ่งหมายถึงว่าสัตว์ตัวนั้นจะเป็นพาหะของโรคได้

โรคนี้สามารถติดต่อมาสู่คนได้หรือไม่

โรคนี้สามารถแพร่กระจายมาสู่คนได้ ตามหลักการแล้วคนจะติดเชื้อจากโรคนี้ได้ทางผิวหนังที่มีบาดแผล ซึ่งจะติดต่อโดยตรงทางเยื่อเมือก หรือ การดื่มนมที่ไม่ได้ผ่านการพาสเจอร์ไรซ์มาก่อน แต่อาการของโรคที่เกิดกับคน จะไม่รุนแรงและไม่ร้ายแรง ถึงขั้นทำให้เสียชีวิตได้ ซึ่งเท่าที่ผ่านมายังไม่พบเหตุการณ์ที่ว่าโรคปากและเท้าเปื่อยที่เกิดกับสัตว์ติดต่อมาสู่คน

อาการของโรคจะสังเกตได้อย่างไร

ในระยะแรก หลังจากได้รับเชื้อไวรัสปากและเท้าเปื่อย 2 - 8 วัน สัตว์จะมีไข้ ซึม เบื่ออาหาร เกิดเม็ดตุ่มใสที่เยื่อภายในช่องปาก หรือลิ้น หรือ เหงือก หลังจากนั้นตุ่มใสจะแตก และเนื้อเยื่อจะลอก ทำให้สัตว์เจ็บปาก กินอาหารลำบากจนกระทั่งกินอาหารไม่ได้

ในระยะที่สอง เชื้อจะเข้าสู่กระแสโลหิต และกระจายไปทั่วร่างกาย ผิวหนังที่เท้าจะบวมแดง มีน้ำเหลืองขังอยู่ภายใน แล้วแตกออกเป็นแผล มักพบบริเวณไรกีบหรือซอกกีบ ซึ่งอาจเปื่อย ลอกคราบ และอาจทำให้ขาสัตว์เสียได้ นอกจากนั้นหากเกิดในโคนม จะทำให้อัตราการให้นมลดลง และจะหยุดให้นมในที่สุด หากเกิดในโคเนื้อและสุกร จะทำให้สัตว์น้ำหนักลด มีผลให้เกษตรกร สูญเสียทั้งเงินและเวลาในการเลี้ยง และหากเกิดในสัตว์ที่กำลังท้องอาจทำให้สัตว์เกิดการแท้งและมีปัญหาการผสมไม่ติดได้

การตรวจวินิจฉัย

1. การสังเกตจากอาการของสัตว์ป่วย เช่น น้ำลายไหล ขาเจ็บ เมื่อเปิดปากตรวจ พบมีตุ่มใสหรือแผลบริเวณ ลิ้น เหงือก เยื่อในช่องปาก แผลบริเวณชอกกีบ ไรกีบ บางรายมีการลอกของกีบ
2. การตรวจยืนยันจากห้องปฏิบัติการ โดยการเก็บตัวอย่างน้ำจากตุ่มใส หรือเนื้อเยื่อของตุ่มใสที่แตกออกทั้งในบริเวณ ลิ้น เหงือก เยื่อในช่องปาก บริเวณกีบ ใส่ขวดที่สะอาดมี 50 % กลีเซอรินบัฟเฟอร์ ผสมอยู่นำส่งห้องปฏิบัติการพร้อมกรอกประวัติสัตว์ที่ป่วยโดยละเอียด เพื่อทำการตรวจวินิจฉัยในห้องปฏิบัติการโดยวิธี ELISA Test เพื่อทำการจำแนกชนิดของไวรัสโรคปากและเท้าเปื่อย (FMD Typing) ว่าสัตว์ป่วยด้วยเชื้อโรคปากและเท้าเปื่อยชนิดใดหรือทำการแยกเชื้อไวรัส

การรักษา

ไม่มีการรักษาเฉพาะสำหรับโรคปากและเท้าเปื่อย จึงต้องรักษาตามอาการ ได้แก่ การลดหรือบรรเทาอาการป่วยที่สัตว์แสดงออก เช่น การให้ยาลดไข้ การให้สารอาหาร โดยการกินหรือฉีดเข้าเส้นเลือด การรักษาแผลที่เกิดขึ้นที่ปากหรือกีบให้หายเร็ว ได้แก่การใช้ยาประเภท Gentian violet หรือใช้เกลือทาแผล หรือรักษาแผลที่กีบโดยการล้างแผลให้สะอาด ใช้ยาป้องกันการวางไข่ของแมลงวัน รักษาแผล สำหรับการป้องกันการติดเชื้อแทรกซ้อนจากเชื้อแบคทีเรียสามารถทำการป้องกัน ได้โดยการฉีดยาปฏิชีวนะให้กับสัตว์ป่วย

การควบคุมและป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยในประเทศไทย

1. การเฝ้าระวังทางระบาดวิทยา
2. การเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน โรคปากและเท้าเปื่อย โดยการฉีดวัคซีนทั้ง 3 โทป์ อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง
3. การควบคุมการเคลื่อนย้ายสัตว์และซากสัตว์
4. การทำลายสัตว์ป่วย

ที่มา

<http://www.dld.go.th/inform/article/article24.html>

http://www.dld.go.th/niah/AnimalDisease/cow_FMD.htm

<http://www.nfi.or.th/current-trade-issues/fmd-thai.html>